

«І ВИДНО ЗА ПОЛЕМ СЕЛО БАРМАКИ...»

Так писав Олександр Ірванець про те, що бачить кожен мешканець житлового масиву, розбудованого за останні десятиріччя на північно-східній околиці Рівного.

Село Бармаки адміністративно відноситься до Великожитинської сільської ради, а фактично майже зрослося з обласним центром.

Жителі Бармаків давно протоптали доріжку навпростець через луг і поле до найближчої зупинки міського транспорту, аби дістатись у Рівне, де вони працюють, а діти ходять до школи.

Містяни все більше придивляються до мальовничих бармацьких пагорбів, щоб прикупити там клапоть землі та збудувати власну оселю. Ось так і йдуть назустріч одне одному – село і місто.

ІСТОРИЧНІ ВІДОМОСТІ ПРО БАРМАКИ

Історичні відомості про Бармаки доволі скупі. Відомий волинський краєзнавець XIX ст. Тадеуш Стецький один із перших, хто дослідив історичне минуле невеличкого волинського села: «Село збудоване на схилі височин, а на вершці стоїть дерев'яна церква, мурований дім властителя і корчма. При селі джерела і став. Тут видобувають багато крейди, котра у горішніх верствах має багато кременю. Недалеко від села є десять курганів, один з них – у центрі – найбільший. Історичні відомості сягають XVI ст., коли село належало до великих маєтків князів Острозьких, до ключа Рівненського.

По тому Беата Острозька віддала рівненський замок Б. Лаському. Село Бармаки завжди ділило долю маєтків рівненського ключа. За часів Станіслава Любомирського, власника с. Бармаки, село було приділене для утримання пасарні, а пізніше його частини перепродажами переходять з рук у руки.

В згадках 1570 р. Бармаки згадуються як власність воеводи Серадського Альбрехта Ласького, пізніше належали до волинських земель Федора і Яцька Омелянських. Церква Івана Богослова з 1773 р. стоїть на місці ще старішої. Селянських господарств в кінці XIX ст. було 27 і жителів 291 особа. В 1911 р. велика власність належала до Зеленських».

ЗАПОВІДНЕ УРОЧИЩЕ «БАРМАКІВСЬКЕ»

Унікальністю цієї місцини є заповідне лісове урочище «Бармаківське», яке знаходиться на відстані 0,5 км від с. Бармаки і займає площу 22, 4 га. Це балка з перепадами висот від 220 до 240 метрів. У схилах балки виходять на поверхню четвертинні лісоподібні суглинки, характерні в цілому для Волинської височини. У 1983 році на цій ділянці для збереження та відтворення рідкісних видів комах, які занесені до «Червоної книги України», створено ентомологічний заказник місцевого значення, який внесено у природно-заповідний фонд Рівненщини. У 2005 році категорію ентомологічного заказника змінено на заповідне урочище. Найціннішою частиною урочища є ділянки південної експозиції з виходами крейди.

«У ТІЙ РІЧЕЧЦІ БУЛО БАГАТО РИБИ. МИ ЇЇ КОШИКОМ ЛОВИЛИ...»

З 1945 року мешкала у Рівному Євгенія Пилипівна Ющук (в дівоцтві Гуменюк). Вона корінна бармачанка. Пам'ятала рідне село ще з 30-их років минулого сторіччя і я встигла записати від неї спогади.

«Народилася я на хуторі Нарада в с. Бармаки, – розповідає Євгенія Пилипівна. – Цей хутір був там, де джерело, поруч із трасою. Усього було там хат із сім. А джерело колись було гарне, чисте. Ще довго туди за смачною водою приїжджали рівняни. Був там фільварок пана Ліпінського. Добрий був пан. Всі люди про нього добре відгукувались. Мав він хату в селі, то у 1939 році в тій хаті розташували школу.

Село наше було невеличке, хат зо сто. Через село протікала річечка, яка прямувала до Шпанова. На ній були місточки. У тій річечці було багато риби. Ми її кошиком ловили. Я ще була малою, але пам'ятаю, що у селі був млин. Була у Бармаках дерев'яна стара церква, побудована в ім'я Івана Богослова. За радянської влади церкву розібрали й вивезли у Великий Житин на ферму і там спалили. Лише там, де був іконостас, залишився хрест. Його ніхто не знищив. Тепер на тому ж місці побудована цегляна церква.

(Продовження на 5-й стор.)

«І ВИДНО ЗА ПОЛЕМ СЕЛО БАРМАКИ...»

(Закінчення. Початок на 1-й стор.)

«ОСІННЮ СОВЕТИ ПРИЙШЛИ, А НАВЕСНІ ВЖЕ БУВ КОЛГОСП...»

У храмі правилось і за поляків. За німців правилось українською мовою. За Польщі служив у нас священик із Малого Житина, мав дві парафи, із двох коником і не раз мене до церкви підвозив. А за німців був священик Бондарчук, який до війни був у нас вчителем.

Мої батьки Пилип Ермолаевич і Антоніна Прокопівна були простими селянами, мали 6 га землі на хуторі й рослили нас, трійко дітей – мене і двох братів. У селі на нас казали «карпильці», бо батьки були родом із с. Карпилька. Коли прийшли у 1939 році совєти, то створили в Бармаках найперший колгосп. Восени прийшли, а вже навесні був колгосп. Прізвище першого голови колгоспу я не пригадую, але добре засіло в пам'яті, що по-вільному його називали «Слезняк». Був він наш, бармацький.

«ЩО ТИ, КУРКУЛЬ, ТАК ГЛИБОКО ОРЕШ, ЦЕ ТОБІ НЕ ВДОМА!»
Забрали у мого батька все – коней, віз, скарбаню, манеж, віялку, зерно. Почав батько працювати в тому колгоспі, як звик, по-хазяйськи працював. А йому: «Що ти, куркуль, так глибоко ореши, це тобі не вдома!». Батько й покинув працювати в колгоспі. Дороги будувати пішов. Зарахували нас до куркулів і хотіли вивезти. Такж, як ми, три чи чотири сім'ї у Бармаках було. Вже був призначений день вивезення, але розпочалася війна. Німці стали бомбити. Це нас і врятувало від Сибіру.

Коли зайняли село німці, то землю людям назад повіддавали. А як визволили нас від німців, то батька у березні 1944 року забрали на фронт. Був він артилеристом, аж до Берліна дійшов. Після війни були арешти і у нашому

Школа с. Бармаки, 1937 р.

тим, що за Польщі ми не так вчилися. Коли зайняли село німці, то школу відразу не закрили. Я тоді вчився у 5-му класі, навчання, як і раніше велося українською мовою, лише замість польської запровадили вивчення німецької мови.

Була призначена в селі німецька влада. Німець, який керував селом, людям зла не чинив, іноді заходив у школу. В мене зберігся документ 1943 року про закінчення початкової школи, де мої оцінки проставлені

У 1944 році німці сильно бомбили дорогу поруч з селом. Спершу скидали такі ліхтарики, а за ними кидали бомби. Було дуже страшно.

Вся моя шкільна наука так і скінчилась у 1943-му. В одинадцять років я перенесла тяжку хворобу – вірусний менингіт. Врятували мене наші лікарі з лікарні, що знаходилась на вулиці Дворецькій у Рівному. І хоч я гарно вчилася в школі, надалі батьки вже боялися віддавати мене на навчання, щоб не погіршилось здоров'я.

Самуїл Ющук. 1930-і р.

дати храм околотами соломи, щоб підпалити. Люди кричати, голосять діти.

А Самуїл Ющук, який у половні трих вивчив німецьку мову, почав щось кричати через двері до німців, переконавав їх не чинити бди. І сталося диво. Німці випустили людей і церкви палити не стали. В селі довго пам'ятали про те, як Ющук врятував їх.

Однак самому Самуїлові Ющук у 1944 році дорога знову простелилася на фронт. Додому він більше не повернувся. Прийшла похоронка, що загинув у Кенігзберзі. Свекруці потім звідти лист прийшов, що піонери розшукали його могилу.

ЛЕОНІД КРАВЧУК З МАТРІ'Ю І ВІТЧИМОМ БУВ У НАС НА ВЕСІЛЛІ...

Як товаришували Макар Кравчук і Самуїл Ющук, так і їхні вдовичі також були подружками. Обидві працювали в колгоспі, ходили в ланку. Потім створили свої сім'ї. І у Леоніда

просили дати їм одяг чи їжу. До нас теж одного разу прийшли, довго-студали у віконниці, але мама їх не впустила. Сказала, що все виздихало у хліві. Пішли вони від нас до наших сусідів Мамчурів. Ті впустили їх до хати, дали поїсти. А потім через це жорстоко погналих вся сім'я. Наступного дня, до них прийшли і усю велику багатодітну сім'ю вивезли до Сибіру. Залишилися лише зі старошою сестрою дворинний синок Мамчурів. Вона його й виглядала. Потім він став головою сілради в Городищі.

«МИ БАЧИЛИ, ЯК БІГЛА ПОЛЕМ ЖІНКА-ЄВРЕЙКА, ЯКА ВТЕКЛА З-ПІД РОЗСТРІЛУ У СОСОНКАХ...»

У 1937 році я почала навчатися у Бармацькій початковій школі, яка містилася у хаті батюшки. Мова навчання була – українська, а польську вивчали окремих уроком. Як прийшла радянська влада, то нас перевели в рік у менші класи, мотивуючи це

Саягенія Ющук-Гуменюк. Фото 2013 р.

українською і німецькою мовами.

Зі спогадів війни, у моїй пам'яті назавжди закарбувалась картина, як бігла полем жінка-єврейка, яка втекла з-під розстрілу в Сосонках. Ми це бачили на уроці через вікно. Учителю не дозволив залишити клас.

Ніколи не забуду ще одну страшну картину: як німці привозили на кладовище Грабник мертві мерзлі тіла полонених і як дрова скидали їх у викопані там рови. Ми з матір'ю саме зачимося-приїхали до міста. Побачивши це, я подумала: чому тут не правлять батюшки паняхиду?

У 1945 році я пішла працювати у швейний майстерню, яка знаходилась на вулиці Леніна у Рівному. Був тоді такий «Спецторг КДБ», а при ньому швейна майстерня, в якій працювали в основному люди із тюрми. Хороші спеціалісти-кравці добре і швидко навчили мене шити одяг. Дали нам ще на підмогу двох полонених німців, які також були дуже добрими кравцями. Я у них також багато чому навчилася. Коли ж ішла на роботу, то приносила їм щось поїсти, бо ж вони були голодні. У одного з них удома, в Німеччині, залишилось п'ятеро дітей.

«МІЙ СВЕКОР І БАТЬКО ЛЕОНІДА МАКАРОВИЧА КРАВЧУКА БУЛИ РОВЕСНИКАМИ...»

У 1953 році я вийшла заміж. Мій чоловік Федір Ющук був родом із села Великий Житин. Його батьки Самуїл і Христя Ющукі були сусідами Макара і Хими Кравчуків – батьків першого Президента України Леоніда Кравчука. Мій свекор і батько Леоніда Макаровича були ровесниками. Разом їх і на фронт забрали. Макар Кравчук загинув у Білорусії, а мій свекор спочатку потрапив до німців у полон, але якось пощастило йому звідти вибратися й повернутися у село. Під час війни у хату Кравчуків влучила бомба і сім'я з трьома дітьми змушена була жити в сусарні.

ЯК САМУІЛ ЮЩУК ЖИТИНЦІВ ВРЯТУВАВ

На Спаса прийшли житинці до церкви святити яблука, а німці зачинили усіх людей там і почали обкла-

люди, гріх жалітися. А жінки дуже гарно співали. Ющукі жили через дорогу від Кравчуків.

Як стали ми готуватись до нашого весілля, то я просила Леоніда Кравчука, щоб прийшов нам грати на весіллі. Він відмовився, бо його товариш не підтримав. Взагалі Леонід був гарний хлопчик, ввічливий, мене на «Ви» називав, хоча я була від нього старшою лише на п'ять років. Свекрука моя у його матері позичила нам на весілля мідні обручки, бо ж біднота тоді була.

Вінчались ми у Бармаках. Леонід Кравчук з матір'ю і вітчимом був на нашому весіллі. Знати б тоді, що то буде колись така велика людина. Невдовзі після нашого весілля поїхав він на навчання. Відтоді став рідко бузати в селі.

ВСЕ ЖИТТЯ – РОБОТА І ТРУДНОЩІ

Згадую своє життя, що так швидко сплинуло і все перед очима стоїть те, що робота, то діти, а все більше – труднощі. Після народження другої доньки так тяжко захворіла, що й надії на життя вже не було. Але, Богу дякувати, прийшов до мене, тяжкохворої, лікар Борис Квашенко і визначив таке лікування, що підняло мене на ноги. Нікому не довіряв лікування і тримав мене під своїм контролем. Сам додому приїжджав, давав слухні поради. Добра залишилась про нього пам'ять.

Ото сяду й згадую пережиті. Село мого дитинства згадую, батьків, братів, сусідів, яких вже немає на цьому світі. Ту найсміачнішу, найоподшуду воду із нашого бармацького джерела, яке сьогодні перетворилося на болото. Все відходить...»

Ось і нанязались думки-спогади на одне коротеньке вістря життя, яке вже й відгоріло, відійшло... Залишилась лише пам'ять. А це залишились діти, онуки і веселі щабетливі правнуки.

Галина ДАНИЛЬЧУК
Фото автора та з родинного архіву Ющуків

1950-і р. З родинного архіву Ющуків